

ERDÉLY

VÁSÁRNAPI KÉPES MELLÉKLETE

SZOVJETMŰVÉSZEK KOLOZSVÁRON

IRINA TIRONIROVA ÉS
ALEXANDER TARMAN

Daniel Safran gordonkaművész és kísérelője
Nina Musinian

(Foto Döry)

IRINA TIHONIROVA ÉS ALEXANDER TARMAN

Fotóripot : Papp

A Nemzeti Színházban szombaton este öt szovjet művész mutatkozott be városunk művészeti-közönsége előtt az ARLUS kolozsvári szervezete által rendezett előadás keretében. A műsor első felét Daniel Safran gondokaművész számai töltötték ki, akinek érett művészete teljesen magával ragadta a termet zsúfolásig megtöltő hallgatóságot. Daniel Safran vérből zenésznek bizonyult, akinek figyelemreméltó tehetsége főképpen a szélesebb dal-

lamvezetési, lassú részek tolmácsolásában érvényesül, míg a gyorsabb részekben fejlett virtuozitási képességeiről győzte meg a közönséget.

A műsor második felében Irina Tihonirova és Alexander Tarman mutatta be táncművészetét, amely elsősorban bámulatos technikai bravurjaival lepett meg és keltett zajos tetszést. A közönség hoszszasan és lelkesen ünnepelte a szovjet művészeket és minden száma után virágosóval borította el őket.

Gligor Shaħh:

A szovjetirodalom kritikája

(Az alábbi tanulmány a „Moszkvai Hírek” című angolnyelvű szovjet-újságban jelent meg.)

A Pravda könyvkiadó érdekes folyóiratot indított el. Címe: „A Szovjet könyv”. E folyóirat kizárólag irodalmi kritikával foglalkozik és helyet ad nemcsak irodalmárok és hívatásos kritikusok, hanem a széles olvasótömegek írásainak is. Mint a szovjetéletben általában, az irodalom terén is szabad vita- és véleménynyilvánítás követi a művészeti és társadalmi megmozdulásokat. Így és csakis így fejlődhetik ki az emberekben egészséges kritikai szellem és így nyithatnak utat a szellem szabad fejlődésének.

Az új könyvek rendkívül gazdagságában politikai, tudományos, irodalmi, filozófiai, gazdasági tárgyú művekkel találkozik a szovjetember, aki tanulni és fejlődni legalább annyira akar, mint szórakozni. Mindezekről a könyvekről igazságos, néha élesen támadó, de mindig tárgyilagos kritikák jelentek meg eddig is folyóiratok és napilapok hasábjain. A „Szovjet könyv” megjelenése szinte összpontosítja a véleményeket és útmutatót ad az olvasni és tanulni akaró kezébe.

A komoly kritika épp oly fontos, mint maga az irodalom megteremtése. Kritika — és pedig hozzáértő, nem agyondicsérő, elfogult, vagy mindenáron gáncsoskodó kritika nélkül — nincs irodalmi és társadalmi fejlődés. A szovjetember nevelése és lelki alkata nemcsak meg-

kívánja az élet és munka minden területén a kritikát, nemcsak „elbírija”, hanem tárgyilagos önkritikával nézi és amennyiben tanító és javító, hálásan veszi. A szovjetírók nem sértődnek meg, ha valamelyik lapban szigorú bírálatokat kapnak és rámutatnak egy-egy művük hibáira. Felkeresik a kritikust és megtárgyalják vele a hibákat és ezeknek jövőbeli kiküldését. Lenin, aki maga is ragyogó tudományos elme, publicista és kritikus volt, mondotta: „Sohasem veszhetünk el, mert nem félünk attól, hogy hibáinkat, gyöngeségeinket és hiányainkat nyíltan megvitassuk és megtanuljuk a fejlődés és javulás módját.”

Sztálin maga is arra tanítja a szovjetnépet, hogy gyengeségeiket és hibáikat vetkőzzék le, ne titkolják és rejtsek el, hanem kritikálják meg a nap éles fényénél és győzzék le azokat.

A „Szovjet könyv” bevezető cikkében a szerkesztők ezeket írják:

„A tudományos és irodalmi művek kritikai analízise révén akarjuk a szovjetkultúra további fejlődését előmozdítani. Bizonyosra vesszük, hogy lépésünk irodalmunk fejlődését és az elméleti és tudományos gondolkodást gazdagítja.”

A célkitűzés nemes és szép. A kritika az élet minden vonalán a fejlődés szolgálója, amennyiben hozzáértő és elfogulatlan emberek végzik. A ledorongoló vagy tömjénező kritika rombol, az igazi, tudományos kritika épít és a haladást szolgálja.

A tizenkilencedik század nagy demokratikus gondolkozású orosz kritikusai: Belinsky, Csernysevszky és Dobroljubov már tudták és alkalmazták ezt a valóságot.

Milyen jelenlevő hibákat akar jóvátenni és kiküszöbölni a „Szovjet könyv” a kritika terén?

A háború hatalmas tömegű élményirodalmat hozott Európában. Ez a Szovjetben is így történt. Azok is írnak, akik nem hívatásos írók, akik sohasem írtak. A történéseket úgy érzik, el kell mondaniuk, mert hallatlan élmények tanultak, mint mi mindannyian. Ezzel az élményirodalommal szemben a kritika — még a józan és igazságos kritika is — elfogult. Közepes tehetségeket és közepes írásokat dicsér meg, mert szíven találja az igazságot, a véres valóságot, ami a könyvekből árad. Ugyanakkor a kritikusok hajlamosak friss, újszerű és merész úton járni fiatal tehetségeket túlságosan szigorral elbírálni, míg a közepes művek szerzői boldogan sütkéreznek a dicséretnek fényében. Ennek nem szabad megtörténnie. Iróinktól komoly mondanivalót, s a kritikusoktól elfogulatlan kritikát kérünk, a háborús irodalommal kapcsolatban, amely között nem egy világsikerre számítható munka van, elismerjük. Iróinktól is komolyságot, elmélyedést kérünk, mert ők is legfőbb részesei a háború után új fejlődésnek indult, építeni és állandóan haladni akaró országunk életének.

Fordította: Marton Lili.

SPINOZA, a haladás nagy harcosa

A fasizmus sötétjéből kilábalni próbálkozó emberiség számára Spinoza életműve és személyes példája útmutatásul és buzdításul kell, hogy szolgáljon.

Sötét korszak alkonyán élt ő is. A 17. században a középkori szellem maradványai még életben voltak. Spinozát pedig a középkor kétszeresen súlyos bilincsei szorongatják: a zsidó hagyományok és a keresztény skolasztika. Spinoza hatalmas erkölcsi és szellemi erővel keresztültörte magát a gettón s a gettó szellemén és sikerül ledobnia magáról a skolasztika bilincseit is. Spinoza a babonák és előítéletek virágzásának korában megérzi e korszak haldoklását ez szívvel-lélekkel az akkor felderengő új korszak útjainál áll: a babonákkal szembe fordulva, az ész erejét hirdeti, annak a „rációnak“ az erejét, amely néhány évtizeddel később trónokat fog rombolni és a haladás irányába fordítja az emberiség történetét (felvilágosodás, francia forradalom).

Spinoza a tudomány szerelmese és a tudományok közül is a legszilárdabb alapokon nyugvó tudomány: a matematikáé. Épen ezért akarja a legfontosabb tudományokat, amelyek az emberre nagyobb hatással vannak: az etikát, a lélektan és a metafizikát – szilárd, megingathatatlan alapokra építeni (More geometrico). Napjainkban tanui lehettünk annak, miként lehetséges hamis alapokon tettszetős ideológiai ígvévárakat emelni és „új“ erkölcsöt, másfajta morált hirdetni, az emberiséget önmaga ellen mozgósítani. Az ideológiai, az eszmények inflációjából, amibe a fasizmus taszította az emberiséget, ma is csak szilárd, komoly, tudományos alapokon nyugvó világnézet vezetheti ki az emberiséget. Erre a nagy feladatra vállalkozott a maga korában Spinoza, amikor az akkori skolasztika ideológiai rendszertömegével szembeállította a maga geometriai, azaz szigorúan tudományos alapon felállított „etikáját“ (erkölcsstanát).

A középkori szellem legelterjedtebb téveszméi közé tartozott: ez antropomorfizmus, amiben a középkori gondolkodás Istent emberi tulajdonságokkal ruházta fel. Spinoza a felvilágosodott ember szellemi fölényével harcol a gondolatnak e tunyasága ellen. Ennek a harcnak nagy jelentőségét ma allg tudjuk kellőképp felbecsülni. Nem pusztán teológiai vita volt ez, hanem a haladó ember harca a gondolatszegénység és az elmaradottság, a középkor maradványai ellen. Olyan nagy jelentősége volt, mint például a faji, vagy nemzeti előítéletek elleni küzdelemnek a mai (vagy helyesebben a tegnapi) Európában.

Amikor Einsteint megkérdezték, miben látja Spinoza nagy tudománytörténeti jelentőségét, azt mondotta: „Spinoza volt az első, aki a természettörvények örök és változhatatlan érvényére rámutatott“.

Spinoza istenfogalma nem azonos a vallások személyes istenével, de nem azonos a misztikusok élményistenével sem, hanem az ő istene: az örök és változhatatlan természettörvény (substancia, seu natura sive deus). Szerinte a világban folyó történéseknek és jelenségeknek önmagukban nincsen jelentőségük, csak annyiban, amennyiben eme örök törvények illusztrációi, konkrét megvalósulások. Elképpen rakta le Spinoza a természettudományok filozófiai alapjait, amely a tudományok évszázadokon keresztül folyvást előbbrevítették az emberiséget, a könnyebb munka, az emberibb életlehetőségek, a technika és a civilizáció felé.

A haladás vonalán harcolt Spinoza nemcsak a középkor szellemi maradványai elleni küzdelemmel, nemcsak azzal, hogy a babonákkal az értelem erejét állította szembe és nemcsak a természettörvények jelentőségének kihangsúlyozásával, hanem politikai téren is. A középkorban tudvalevőleg az egyház világi hatalmat is igényelt a maga számára. A reneszánsz államelmélettel már rést ütöttek ezen az elavult és az egészséges fejlődést gátló felfogáson, de Spinoza korának barokk szemlélete visszaesést mutatott ezen a téren: reakciót jelentett az egyházi állam gondolata felé. Spinoza, a szabad Németalföld polgára, hazája szabad politikai légkörében rá-

mutatott a fejlődés útjára: a világi hatalmat el kell választani az egyháztól, az Egyháznak nem szabad politikai hatalommal rendelkeznie. Ezen a ponton Spinoza éles kritikával illeti a bibliai államkonceptiót, mert az a vallás hatalmi szféráját kiterjesztette a politika területére is (bibliai theokrácia). *Spinoza államelmélete valóban világnézeti jelentőségű és igazi megvalósulásra csak a Szovjetunió alkotmányában talált, amely először választotta szíjjel radikálisan az egyházat az államtól és ruházta a politikai hatalom teljességét az államra, ezzel a szabadság és a haladás útjából az utolsó akadályokat s eltávolította.*

Spinoza tanításainál nem kisebb értékű életének példája. Különösen ma, az irástudók árulásainak és a pálforduláskoriban korában hat reánk felemelő erővel, ha arra gondolunk, hogy Spinoza elutasított magától minden külső megtisztelést, kitért fejedelmek hívása elől, egyetemek tanszéke nem kápráztatta, hanem megmaradt egyszerű kézművesnek és kielégítette őt gondolatainak gazdagsága és a szellemi élet. Élete végéig nő maradt önmagához, hű maradt meggyőződéséhez. Nem riadt vissza a „reakciók“ üldözéseitől sem, saját fajtájának meg nem értése, a túlbuzgó gyűlölködése és saját kitaszítottága sem ingatta meg az igazságba és a szeltembe vetett hitét.

Spinozában mi, a mai nemzedék, a sötétség ellen harcoló, megingathatatlan jellemű szellemi vezért látjuk, aki új időknek új, haladó tanaikat hirdette és hirdeti ma is.

Dr. Neumann György

Születésem napjára

*Immár tizenkilenc évet megértem,
s nem gyászolok senkit.
Hallgatag vagyok, mint konok
élettelen fa, összeszorított öklömben
száz leveleket tartok. — —*

*Fütyörészttem néha, mikor bántott a bánat:
ha jűt a szél elfordullam tőle,
köszöntem, — ha jó kedvem volt — ismerősnek
hetykén feleltem, ha megszólított,
billenő kalappal. — —*

*A tavaszt szeretem, mint a friss kenyeret
uborkával enni,
a halált nem rettegem: már megszoktam,
mint a kutyánkat tizenkét éve.
A templomot járom, Istent olykor
maszlagnak veszem, olykor
erősen ragaszkodom hozzá. — —*

*Fiatal vagyok, ráncatlan homlokom
a puha falba vágom.
Nem sokan szeretnek,
de szeretem édesanyámat,
ki olajba süt palacsintát nekem,
megsimogatja kinőtt kamasz arcomat,
mint ősszel a levél, ha végiggurul
a síró földön.*

Pataki B. Béla

G. DIMITROFF

Irtta:
SALAMON LÁSZLÓ

Ki ne ismerné G. Dimitroff, a nagy bolgár munkásvezér nevét, akit annak idején a berlini Reichstag felgyújtásával vádoltak és akit Hitler náci-bírósága végül is kénytelen volt felmenteni?

G. Dimitroff élete egymagában véve is tanítás; a proletárhősiesség éposza, mely a megpróbáltatások és szenvedések hosszú során át torkollik a diadal, a győzelem nagyszerűségébe.

Dimitroff Sztambulinszky agrár-szocialista kormányának bukása után, a Zankov-féle reakció terrorja elől menekült Bulgáriából Németországba, ahol tevékeny részt vett a kommunista mozgalomban s tehetségének, ragyogó erkölcsi tulajdonságának erejével küzdötte fel magát a német baloldali munkásmozgalom élére. Amikor Hitler fasiszta-bandái uralomra kerültek, nem menekült el a fenyegető veszély elől, nehéz posztján maradt, holott megszökhetett volna, hiszen a berlini szovjetkövettség készséggel állott volna rendelkezésére.

Hitler rendőrsége rövidesen letartóztatta s mint a Harmadik Internacionálé ügynökét ültette a vádlottak padjára, akinek — a hamis vád szerint — az volt a feladata, hogy a Komintern megbízásából megszervezze a náci-ellenes felkelést és előkészítse a Reichstag felgyújtását.

Tudjuk, hogy az ellene felhozott vádak szemeszédett hazugságok voltak. Dimitroff olyan éles dialektikával védekezett, olyan mesteri felkészültséggel szedte ízekre Göring vádjait és tanuvallomását, hogy az akkor még erős külföldi megfigyelés alatt álló német bíróság felmentette a vád és annak következményei alól.

A szovjetkormány beavatkozása folytán Dimitroff elhagyhatta Németországot, Moszkvába utazott, ahol nemsokára a Komintern főtitkári állásába került.

E fontos pozíciójában megmaradt egészen a Komintern feloszlásáig. Távozásáig szakadatlanul a fasiszmus elleni küzdelem irányítását intézte; tevékeny szerepet vitt a spanyol köztársasági kormány megsegítésében, a francia Népfront felbomlása után az antifasiszta mozgalom megszervezésében, majd Franciaország leveretése után az ellenállási mozgalom támogatásában.

A fasiszmus katonai veresége után Dimitroff visszatért hazájába, Bulgáriába, ahonnan csak nemrégiben tért vissza a Szovjetunióba. Hazájának munkásmozgalma és a bulgáriai demokratikus front kialakítása körül Dimitroff felmérhetetlen értékű munkát végzett s nagy ré-

sze van abban, hogy a fasiszmus maradványait hazájában kiméletlenül kiírtották s a demokratikus bolgár kormány ma szírdán állhat ellent az angolszász befolyás alatt álló reakcionárius ellenzék mesterkedéseinek, illetéktelen beavatkozásainak.

Dimitroff neve immár patinásan hangzik a délkeleteurópai munkásmozgalmak kortársi történelmében. Neve *történelmi* név, szinte szimbólikus jelentőségű. Nemcsak egy tagy egyéniséget, hanem egy *elvet*, egy bizonyos *magatartást* szimbólizál: a *meggyőződés* erejét és az *osztályhűség* szinte legendás tisztasága megrendíthetetleniségét.

Egy balkáni, elmaradott ország fia G. Dimitroff és működésével, nagy szellemi és erkölcsi felkészültségével az egész európai munkásmozgalomnak példát mutatott. Szellemi és erkölcsi alkatában szerencsésen vegyült el a bolgár nép többségét alkotó parasztság keménysége és a szlávokat jellemző eszmei szenvedélyesség a proletáriátus nemzetek közötti szolidaritásának tudatával, a tudományra épült élelátás jövőbe pillanó képességével. A forradalmárok higgadt típusát, helyesebben főenyés egyéniségét ismerhettük meg G. Dimitroffban, akinek működése, győzelme a leg súlyosabb akadályok felett annak bizonyossága, hogy ma már az úgynevezett elmaradott népek szocialista harcosai is áttörhetik a kis népek elé tornyosuló akadályokat, a nemzetközi érvényesülésüket késleltető adottságokat, na megfelelő szellemi és erkölcsi felkészültséggel rendelkeznek. Dobrogeanu-Gherea niég joggal panaszkodhatott amiatt, hogy eszméi nem hatolhatnak el a nyugati munkásmozgalom szellemi szférájába, hogy a kenyérkeresés szürke gondjaival kellett szellemi energiát megterhelni és sorvasztani; Dimitroff, a kis bolgár nép fia azonban már „befutott a szent, nagy óceánba” és világhírnévre tehetett szert.

Dimitroff szintén a szocialista magatartás hőse, mint azok a névtelen százak és ezrek, akik a Kárpátoktól az Adriáig, a Pireneusoktól a Rajnáig a fasiszmus elleni harcban a legválogatottabb szenvedéseket viselték el zokszó nélkül, az öntudat elhomályosíthatatlan fényében, vagy belepusztultak az embertelen kínzásokba. Benne csupán a legmodernebb fokon jutott kifejezésre az az elmélyült erkölcsiség, mely a feltörekvő osztályok legjobbjait a történelem folyamán jellemezte.

Megrendíthetetlen szilárdsága kivételes okossággal párosult, azzal a bátor lélekjelenléttel, mely a nagy

válságokban, a veszélyes körülmények sodrában egyedül képesít a hínárból való kievickelésre. Mint mondtuk: Dimitroff a *higgadt* forradalmárok típusához tartozik, ami a gyakorlatban annyit jelentett számára, hogy saját súlyos helyzetét is dialektikusan tudta mérlegelni, fel tudta mérni az erőviszonyokat, belelátott osztályelleneséi hamis kártyáiba, fel tudta fedni leplezett éllentmondásaikat, felismerte gyenge pontjaikat és csak akkor indult támadásra, amikor bizonyos volt a győzelemben. Mindehhez kétségtelenül sok önmérsékletre volt szüksége, holott temperamentuma nem volt híjján annak a szenvedélyességnek, mely minden igazi forradalmár, minden igazi nagy ember jellemzője.

Nem minden nagy tehetségnek adatott meg, hogy küzdelmeinek kézzelfogható eredményeit még életében láthassa kiterébélyesedni, csirába szökkenni. Dimitroff e kivételes szerencsések közé tartozik. Megérte a német fasiszmus teljes bukását, mely ki akarta végeztetni; megérte a Szovjetunió erkölcsi és katonai győzelmét, a délkeleteurópai proletáriátus felemelkedését, a *szocialista* Európa kialakulásának kezdeti korszakát, saját, sokat szenvedett népének felszabadulását, a fasiszmus igája alól. Férfiereje teljében újra munkába állíthatta tehetségét az első szocialista állam újjáépítésének, nemzetközi viszonylatban pedig az európai munkásság egységének szolgálatában, hogy az eredményesen küzdhessen az újra próbálkozó reakció ellen.

Az „istenek kegyesek voltak hozzá”, ahogyan az antik költő mondaná: Ez a kegy azonban nemcsak az ő személyes tulajdona, hanem az egész európai, főleg délkeleteurópai, még pontosabban: az egész dunavölgyi munkásmozgalomé, mely egyik legkiválóbb példaadóját, útmutatóját és tanítómesterét tiszteli benne.

Rövid tanulmányainkban, melyekben a dunavölgyi munkásmozgalom egy tanítómestereiről szóltunk, azt akartuk bizonyítani, hogy a Dunavölgy népeinek nagy családjában munkálkodott és munkálkodó munkásmozgalmi értelmiségiek küzdelme erkölcsi és szellemi erőfeszítése nem volt hiábavaló. A mag, amit elvették, immár kalászsza szökkent és aratásra érik. A tanulmányainkban felemlített nagy tanítómesterek, állottak legyen a munkásmozgalom szocialista, vagy kommunista oldalán, — abban teljesen megegyeztek, hogy tisztán látták a munkásosztály nagy történelmi szerepét, felemelkedésének útját és lehetőségét; tisztán látták azt, hogy a munkásosztály felszabadulása csak a munkásosztály *forradalmi* műve lehet.

A mögötte kullogó börtönőr a főügyész egy intésére elünt és ök, ketten, egyedül maradtak. Halvány sejtelve sem volt arról, hogy mit akarnak tőle.

Mély csend ereszkedett a szobára, olyan mély, hogy hallotta az íróasztalnál ülő ember nyugodt lélekzetvételét. Az asztal előtt klubfotelek kényelmeskedtek. Sötétre pácolt kis asztalkán dohányzókészlet, amiből cigaretták fehérlettek ki és a falon egy óra ketyegett az elfutó perceket jelezve.

Ökölbesorult kézzel előre lépett. Dacosan, lázadón felkapta fejét és már ott lebegett az ajkán a kiáltás — mit akartok velem? Miért hoztatok ide? És te, ott az íróasztal mögött, miért nem szólalsz meg, miért nem kérdezel, miért? Hirtelen nagyon sok miért tolakodott elő a nagy csendből.

Az asztal mellől felemelkedett a férfi és az egyik fotel felé intett. A barátságos mozdulatra szinte védekezésen húzódott hátrább. Keze végigsimított borostás arcán. Már több, mint egy hónapja fogoly. A keze mosdatlan, a ruhája gyűrött, a fűzőjétől megfosztott cipőjéből kikandikál a nyelv, az arcán hetes szakál — úgy néz ki, mint egy csavargó. Miért hát ez a barátságos fogadtatás?

A főügyész barátságos mozdulattal és határozottan ismét a fotelre mutatott. Megszokta már, hogy ezeknek engedelmeskedni kell és beleroskad.

— Cigaretta? — hallotta a száraz, letompított hangot.

Kivett egyet. A falon az óra ideoesítően ketyegett. A félig csukott ablakokon keresztül az utca lármája szűrődött be. Dél van. Odakünn most zárják az üzleteket és siető emberek vannak az utcákon. Furcsa, csak egy fal, csak agy ablak és ott túl egészen más világ van.

— Péter — szólalt meg a főügyész — nem ismersz meg? Nem emlékszel? A kollégiumra? Az önképzőkörre? Farkas Akosra?

A szoba magányosságába hirtelen kavargó emlékek raja tört be — a kollégium hosszú tölgyfa-asztala az ebédlőben, az önképzőkör Farkas Akossal, aki a tanárok kedvence és az évfolyam kiválója volt. Az egyetemen már szétváltak útjaik. Ő filozófiát, Akos jogot hallgatott. Később még messzebb sodródtak. Ő írni kezdett. Szerkesztőségi munka, aztán bekapcsolódás a munkásmozgalomba, a szervezkedések. Cikktek és röpiratok. Propaganda. Előadások. Az igazság lázas kerése. Harc egy jobb, emberibb világ eljöveteleért vetett rendíthetetlen hittel. Perek és meghurcoltatások. Sztrájkok és üldöztetések, végül a törvényen kívülség, a földalatti élet izgalmi és a börtön.

Fanyarul mosolygott. Hát lehet nem emlékezni az évfolyam kiválójára, a tanárok kedvencére? De fi-

gyelemmel kísérni? Nem, erre igazán nem volt ideje. Úgy futólag hallotta, hogy karriert csinált. Egyszer, egy folyóiratban találkozott is a nevével egy cikk alatt, amely buzgó érveléssel védelmezte a társadalmi rend jogbiztonságának védelmét és a felforgató elemek elleni legsúlyosabb retorziók alkalmazását is igyekezett jogosnak feltüntetni. Igen, ez ő — fejezte be a gyors agyportrét. A másik tovább beszélt.

— Segíteni akarok rajtad Péter — hallotta a hangot. Az ügyed súlyos. Igen nehéz eset. Nem tudlak megérteni. Figyelemmel kísértem pályádat. Elolvastam minden írásodat és így mondhatom, hogy a te tehetségeddel más helyet tudtál volna biztosítani a társadalomban, de te mindig exentrikus voltál...

Szórakozottan előrenyúlt és még egy cigaretta vett ki. A fellobbanó gyufa lángjánál észbe jutott: — ezek biztosan Akos reprezentációs cigarettái. Valóban, finom egyiptomi füstölgött az ujjai között. Különlegesség. Érdekes, most ő szívja ezeket az állami pénzen vett cigarettákat. A másik halk, monoton hangon beszélt tovább. A nallgatást beleegyezésnek vette és nekibátorodott.

— Téves utakon jársz — vált hangja kenetteljessé, mint a stólapenzre gondoló részeges papé. Menynyivel más helyzetben lehetnél, ha nem a társadalmat felforgatni akaró forradalmárok közé keveredsz.

— Igazad van öregem — füttyentett hangtalanul magában Péter és cigaretta hamuját nézegette — magának igen, talán jobb lenne, de nem a milliónknak, akiknek te a börtönre vagy, a gyilkosa. De megvárjuk a végét. Talán még belőlem is főügyészt szeretnél faragni. Na, beszélj csak.

— A tehetség, barátom, kötelez — buzgolkodott a másik — a társadalomnak szüksége van rátok, szellemi emberekre és elhíheted nekem, hogy fájdalmas számunkra, mikor hozzád hasonló emberek ilyen téveszmék szolgálatába állítják tudásukat, tölukat. Mit akartok ti? A rendet megdönteni és arra nem gondoltok, hogy ezzel a pusztulást, a rendetlenséget akarjátok rászabadítani a világra?

Péter tekintete végigfutott a szobán. Az íróasztal mögött ülő férfi simára borotvált arcán, kopaszodó fején. Túl rajta. A sarokban álló könyvespolcra. A vaskos jogi kötetekre, amelyek komor, sötét bástyáként akarják elzárni a feltörekvő embermilliók élethez való jogát, hogy egy méltatlan kisebbség habszolja az élet javait, nagy elorozzák a napfényt, magát az életet.

A mennyezet sarkában pókháló finom szála rezegtek. Egy apró, gondatlan legyecke vergődött a láthatatlan szálaik halálos szorításában. A sarok sötét mélyéből már előbukant a vérre szomjas pók és nyugodt biztonsággal ereszkedett vergődő áldozata felé.

— A társadalmi rend felforgatását védelméről szóló törvény szerint büntetést ír elő, de én mégis meg akarok és tudnék is rajta segíteni. Péter, ha okos lennél. Illetve helyen már megbeszéltem és meginttetjük ellened az eljárást, ha...

A pók már a legyecké mellett. Az, utolsó, kétségbeesett léte-erejével szaggatta a mennyezet ráfönődő szálaikat. A háló szálát...

— Tudjuk, hogy befolyásod van a tömegekre — hallotta a monoton hangot, de nem tudott másra figyelni, minden idegszálával a szeméi előtt lejátszódó tragédiát...

— Nem is kérjük, hogy megváltoztasd teljesen a nézeteidet, csak bizonyos mértékű revídiát akarunk. Hm, hogy úgy mondjam, a fék szerepét játszanád. Olyan irányba tercinéd a mozgalmat, ami nem veszélyezteti a társadalom rendjét. Gondoskodnánk, hogy kényelmesebb lehess. Meg lenne minden bizonyságteléd. Te, Péter, igazán boldog lennél, ha nem élnél ezzel az alkalmatlansággal és nem cserélnéd fel az áldozatlanságot, a börtönt a hírnevet, a gazdagsággal, a kényelemmel.

A mennyezet sarkában pókháló az életért való küzdelem. A legyecke ereje minden megfeszítéssel tagaszkodott neki a háló ragasztószálainak. Szárnyai vad csapkodással akarták tovább vinni.

A monoton hang elhallgatott. A szürke, vízenyös szemek hirtelen meredtek a fotelben ülő emberre. A keskeny szájjal szögletében megdermedt mosoly bujkált. Biztos volt dolgában. Ilyen ajánlatot nem lehet eldobni.

A szoba mély csöndjébe, mint a diadalmas élet mámoros hamujában zúgott bele egy halk zúmogás. A pókháló irgalmatlan öleléséből kiszabadult legyecke röppen a szabadság boldog ujjongásával a nyitott ablakon át, ki a szabadba.

A fotelben ülő férfi felémelt a kezében füstölgő cigarettát parazsát és nyugodt határozottsággal szólt:

— Sajnálom, hogy hiába faradtál, de én nem akarok főügyész lenni. Nem árurom el azokat az embereket, akik éppen az én tehetőségemben biznak. Nekik nagyobb szolgájuk van rám, mint a ti társadalmi rendeteknek.

...Túlradó biztonsággal kopogtak végig a folyosón távolodó lépésekkel, melyekbe bele-bele dobant, a kísérő börtönőr bakancsának csoszogása. A börtön felé vezetett az útja, de valami halálos bizonyosság töltötte el. Érezte, tudta, hogy csak még egy kis erőfeszítés és elszakadnak a finoman megszótt hálószálaikatlan szálaik, amelyek ma még a világ embermillióit fojtogatták és akkor megnyílik a szabad ember élet verőfényes világa.

Es fönt, a porlepte törvénykönyvek homályos zugában csöngőleg huzódott vissza egy pók.

Irta: Farkas Imre (Kolozsvár)

Február első felében kezdték vetíteni a bajor filmszínházak azt a hátborzongató filmet, melyet az amerikai felszabadító csapatok készítették az általuk elfoglalt német KL-lágerekről. Több, mint háromszáz láger élményanyagát dolgozza fel a film, melynek másolatait már az amerikaiak által megszállt nyugati övezet moziáiban is forgatják.

Miről szól a film? A halálról. Az üzemszerűen megszervezett gyilkolásról. Főszereplői a félholtan tántorgó, beesett arcú, emberi külsőre alig emlékeztető csontvázak és a villanyárammal telített drótkerítésen lógó, megszenesedett hullák. Ezek az üszkös múmiák és kinzólik, az SS-ek és Aufschereinek népesítik be a filmkockákat. Premierplanban, közvetlen közelről készültek ezek a felvételek. Látjuk a barakokba, teherautókba, marhavagonokba zsúfolt tetemek ezreit. Soha nézőnek szörnyűségesebb látványban nem volt része. Hullahegyek. Nők és férfiak, fiatalok és öregek csontkollektója. A halál, a természetes halál nyugalmas. Amit a film mutat: megborzongató; az erőszakos halállal elpusztítottak szemüregei a retentet tükörzik és vádlón tekintenek reánk. Mit tettetek értünk és ellenünk?

Nem felel senki. A történet a múlté. Az egyén magában hordozza tragédiáját, meddő, elrontott életnek fájdalomát és értelmetlenségét. A felelősek — talán épp a vászon előtt ülnek — egykedvűen, közönyösen nézik a katyni mintára tarkólvésekkel elintéztettek végeláthatatlan sorát, a legépfegyverzett ártatlanok ezreit, akik halálukkal is a német precizitásról tettek tanubizonyosságot. A néző szemei előtt peregnek a halálgyárakról, a krematóriumról készült képek, fantáziamentesen és mégis tele fantáziával, amint éjjel-nappal, mondhatni futószalagon dolgozzák fel az „emberanyagot“.

Goebbels rossz szelleme kísért

A filmszínházak zsúfoltak. A fiatalokúakat eltiltották az előadások látogatásától. Mit szólnak a nézők, mikor kijönnek a moziból?

A legtöbbje hallgat. Némán indulnak haza. Mások sápadtan lépnek ki, az égre néznek és így szólnak: „Nézd, havazik“. Mások „propagandáról“, amerikai propagandáról sutognak. „Régebben is, most is propaganda“. Mit gondolnak? Amit láttak, az eredeti felvétel, sőt a kétszemélyes vett propagandafilmből szó sem lehet — inti a kétszemélyes Kästner. Nem valószínű, hogy az amerikai csapatok megszállt anyukákat hoztak volna a tengeren át, hogy azokat a német

A német halálgyárakról

lágerekben lefényképezzék. Amit láttak, bármennyire kellemetlen is, a rideg valóság. Az elüzetesített német halálipar terméke. Nincs rá magyarázat. Lélektanilag éppoly kevésbé magyarázható meg, mint tudományosan, vagy éppen emberileg. A németek meg kell ismerjék az igazságot, ha kellemetlen is az igazság felismerése. Fejeiket nem fordíthatják el, mint azok az urak Nürnbergben, akiknek levettették pokoli művüket. Ez a film dokumentum, bizonyíték és vádirat egyben a nemzetiszocialista embertelenségek ellen. Amint a francia vádló

mondotta a nürnbergi per tárgyalásán: „a német nép meglehetősen későn, a 8.-ik században kapcsolódott be a régebbi kultúrával rendelkező népek sorába. A nemzeti szocializmus 12 századdal vetette vissza civilizációs fejlődésében a német népet. Aminthogy Hitlerék csatlósai sem rettentek vissza országukat és véreiket elpusztítani, hogy mérhetetlen hatalmi tébolyukat kielégíthessék.

Bizonyára hozzánk is eljut ez a filmdokumentum. Talán tanulni fogunk belőle azok, akikben él még a lelkiismeret parányi szikrája.

Bemutatkozás

— Gyerekek itt az új mamátok!

— Történelmi gyerekek: Na... nem is olyan új... elég ócska!